

Streszczenie

Praca doktorska zatytułowana *Paweł Szeffa. Pomiędzy etnografią a dramaturgią kaszubską* jest monografią biograficzno-literacką autora sztuki kaszubskiej *Dëgusë* czy też *Wrëjôrze jidq*. Dążąc do jej zbudowania nie można było korzystać wyłącznie z jednej metodologii. U podstawy leży klasyczna metoda analizy i interpretacji dzieła literackiego. Użyte zostały jednak także najnowsze metody badawcze jak etnopoetyka czy etnonarracja. Sięgnięto również do metody komparatystycznej.

Rozprawę podzielono na cztery rozdziały. W pierwszym prześledzono drogę myślenia o literaturze, począwszy od strukturalizmu po czasy współczesne. Szczególny nacisk położono zaś na początki myślenia o dziele literackim jako o materiale kulturowym, a następnie na wzajemne przenikanie się myśli autora i świata przez niego kreowanego (etnonarracja) i oddziaływanie otoczenia pisarza, jego doświadczenie kulturowe, a także na tworzone przez niego dzieła (etnopoetyka).

W drugim rozdziale opisano życiorys urodzonego w 1910 w Strzebielinie pisarza. Ukazano wpływ, jaki na niego samego, a także później na jego twórczość, miało miejsce urodzenia, dom rodzinny, zwłaszcza rodzinna kapela braci Szeffków, a także Seminarium Nauczycielskie w Wejherowie i niezwykle ważna postać w osobie nauczyciela – Zbigniewa Madejskiego. Pedagog ten bowiem stoi za „olśnieniem” młodego Pawła Szeffa, który dostrzega wartość posiadanej przez siebie folklorystycznej wiedzy, którą od tego momentu do końca swojego życia zacznie sukcesywnie powiększać, już ze świadomością etnograficznej wartości. Szczegółowo opisano przedwojenną działalność Pawła Szeffa, a zwłaszcza jego udział we współtworzeniu czasopisma „Klëka”. Poglądy zawarte na łamach tego pisma silnie oddziaływać będą w późniejszym czasie na twórczość autora *Woli Wejherowskiej*. W opisywanym rozdziale przyjrzano się również jego przedwojennej i powojennej działalności teatralnej. Prześledzono jego szlak bojowy w ramach działań wojennych prowadzonych w wyniku wybuchu II wojny światowej. Lata przebywania pisarza w różnych niemieckich obozach jenieckich i działalność powojenną obejmującą zarówno tę na polu społecznikowskim przy tworzeniu Zrzeszenia Kaszubskiego, przemianowanego później na Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, a także pracy przy zakładaniu chórów i kapel ludowych, jak również na polu etnograficznym.

Rozdział trzeci poświęcono analizie i interpretacji dramatów obrzędowych napisanych przez Pawła Szeffę. Wśród nich znalazły się *Gwizdze*, *Sobótka*, *Sobótka regionu*

kaszubskiego, Sobótka kaszubska, Dëgusë i Wrëjôrze jidq, Wyzwoliny kosiarza czy jedyne go niezwiązanego z obrzędowością – *Woli Wejherowskiej*. Dla właściwego odczytania utworów niezbędne stało się spojrzenie na tematykę danej sztuki od strony etnograficznej, stąd każdą z nich poprzedzono krótkim wstępem z tej dziedziny. Jest on konieczny do zrozumienia przyczyn takiego, a nie innego zachowania bohaterów prezentowanych utworów. Daje nam także ogląd na to, co jest w twórczości literackiej Pawła Szeferki odzwierciedleniem tradycyjnego przebiegu danego zwyczaju kaszubskiego, a co jego artystycznym ujęciem.

Dodatkowo w rozdziale trzecim umieszczono także krótkie montaże słowno-muzyczne. Ukazywały się one na łamach „Biuletynu Wojewódzkiego Domu Twórczości Ludowej w Gdańsku”, następnie przemianowanego na „Ziemię Gdańską”.

Kolejny, czwarty, rozdział poświęcono utworom poetyckim i prozatorskim pisarza rozproszonym w różnych edycjach wydawniczych. Opisując twórczość Pawła Szeferki podkreślono jego bardzo dobrą znajomość języka kaszubskiego. Był on nie tylko świadomym użytkownikiem języka, etnograficznym reportażyście, ale także teoretykiem teatru. Jako teatrolog kontynuuje myśl Jędrzeja Cierniaka, który jeszcze przed II wojną światową położył podwaliny pod nowe rozumienie teatru ludowego. Postulował, by sztuka była spontanicznym wyrazem dążeń artystycznych lokalnej społeczności. To z niej rekrutować się mają również aktorzy. Paweł Szeferka postulaty te rozwinie po II wojnie światowej, dostrzegając także zagrożenie płynące z angażowania aktorów-amatorów w sztukę przedstawień. Aktorzy-amatorzy bez wiedzy dotyczącej chociażby ruchu scenicznego wyniesionej ze szkoły, mogą stać się przyczyną różnych barier komunikacyjnych będących przeszkodą w prawidłowym i płynnym odbiorze przedstawienia. Stąd w swoich sztukach umieszcza autor *Sobótki kaszubskiej* obszerne wskazówki zarówno etnograficzne, mające na celu ukazanie odgrywanego przedstawienia w szerszym kulturowym kręgu, jak również reżyserskie. Daje w nich wskazania aktorom, jak mają unikać wszelkiego rodzaju błędów mogących negatywnie wpłynąć na widza podczas oglądania spektaklu. Te uwagi i etnograficzne, i reżyserskie zostały szczegółowo opisane w niniejszej pracy.

Całość zamyka podsumowanie, które syntetycznie ukazuje najważniejsze wątki w twórczości Pawła Szeferki, a także jego rozumienie teatru. Następnie umieszczono aneksy. Znalazły się w nich dotąd niepublikowane utwory pisarza, jak również te, z których korzystano w niniejszej rozprawie – ukazały się drukiem, ale w skróconej wersji. Umieszczono w nich również dokumenty, które w toku badań nad rozprawą pozyskano z Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach–Opolu, a także Polskiego Czerwonego Krzyża.

Summary

A doctoral dissertation titled *Paweł Szeferka. Between Ethnography and Kashubian Drama* is a biographical and literary monograph of the author of the Kashubian play *Dėgusė* or *Wrėjōrze jidq*. While building it, several methodology methods were used. It is based on the classical method of analyzing and interpreting a literary work. However, the latest research methods were also used, such as ethno-poetics or ethno-narration. The comparative method was also included.

The dissertation is divided into four chapters. The first part traces the way of thinking about literature, from structuralism to modern times. Particular emphasis was put on the beginnings of thinking about a literary work as a cultural creation, and then on the interpenetration of the author's thoughts into the world created by him (ethno narration) and the influence of the writer's environment, his or her cultural experience, on the works he or she creates (ethnopoetics).

The second chapter describes the biography of the writer born in 1910 in Strzebielin. It shows the influence that on him, and later on his work, was the birthplace, family home, especially the family band, as well as the teachers' college in Wejherowo and the extremely important figure of the teacher Zbigniew Madejski. This educator is behind the „enlightenment” of young Paweł Szeferka, who sees the value of his folklore knowledge, which he will gradually increase from that moment to the end of his life, already aware of the ethnographic value. The pre-war activity of Paweł Szeferka was described in detail, especially his participation in the co-creation of the magazine „Klėka”. The views contained in this journal will have a strong influence on the author of *Wola Wejherowska*. This chapter also looks at his pre-war and post-war theatrical activity. Its combat trail was traced as a part of the hostilities carried out in the outbreak of World War II. Years which the writer spent in various German prisoner-of-war camps and post-war activity, including those in the social field when creating the Kashubian Association, later renamed the Kashubian-Pomeranian Association, as well as working in establishing choirs and folk bands, and in the ethnographic field too.

The third chapter is devoted to the analysis and interpretation of ritual dramas written by Paweł Szeferka. Among them were *Gwiżdze*, *Sobōtka*, *Sobōtka of the Kashubian region*, *Sobōtka Kashubian*, *Dėgusė* and *Wrėjōrze jidq*, *Wyzwoliny kosiarza* and, one which does not refer to ceremonial *Wola Wejherowska*. To properly read the works, it was necessary to look at the subject of a given art from the ethnographic point of view, hence each of them was

preceded by a short introduction in this field. It is necessary to understand the reasons for such and no other behavior of the heroes of the presented works. It also gives us an overview of what is in the literary work of Paweł Szeferka, a reflection of the traditional course of a given custom, and what is its artistic approach.

Additionally, in chapter three there are also short verbal and musical montages. They were published in the „Bulletin of the Provincial House of People's Creativity in Gdańsk”, later renamed „Ziemia Gdańska”.

The next, fourth, chapter is devoted to the poetry and prose works of Paweł Szeferka, scattered in various publishing editions. When describing the work of Paweł Szeferka, his very good knowledge of the Kashub language was emphasized. Paweł Szeferka was not only a conscious language user, ethnographic reporter, but also a theoretician of theater. As a theater scientist, he continues the thought of Jędrzej Cierniak, who, even before World War II, laid the foundations for a new understanding of folk theater. He postulated that art should be a spontaneous expression of artistic aspirations of the local community. It is also where actors are to be recruited. Paweł Szeferka will develop these postulates after World War II. He will also notice the threat of involving amateur actors in performances. Actors-amateurs without the knowledge of, for example, stage movement learned at school, may become the cause of various communication barriers that constitute an obstacle in the correct and smooth reception of the performance. Hence, the author of *Sobótka kaszubska* includes extensive ethnographic guidelines in his plays, which are aimed at presenting the performance being played in a wider cultural circle, as well as directing. In them, he gives the actors instructions on how to avoid all kinds of errors that could negatively affect the viewer while watching the performance. These ethnographic and directorial comments are detailed in this work.

The whole thing ends with a summary that synthetically shows the most important threads in the work of Paweł Szeferka, as well as his understanding of theater. Then there are appendices which include his previously unpublished works of the writer, as well as those used in this dissertation, which appeared in print, but in a shortened version. They also contain documents that were obtained from the Central Museum of Prisoners of War in Łambinowice-Opole, as well as the Polish Red Cross in the course of research on the trial.